

SAVREMENE MIGRACIJE I DRUŠTVENI RAZVOJ:
INTERDISCIPLINARNA PERSPEKTIVA

Tematski zbornik vodećeg nacionalnog značaja

SAVREMENE MIGRACIJE I DRUŠTVENI RAZVOJ:
INTERDISCIPLINARNA PERSPEKTIVA
Tematski zbornik vodećeg nacionalnog značaja

Urednici i priređivači zbornika:
dr Zoran Lutovac i dr Slobodan Mrđa

Recenzenti:
prof. dr Valentina Sokolovska, Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet
dr Vesna Lukić, Institut društvenih nauka, Beograd

Izdavači zbornika:
Srpsko sociološko društvo, Beograd ISBN 978-86-81319-12-3
Institut društvenih nauka, Beograd ISBN 978-86-7093-200-5
Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet, Institut za sociološka istraživanja
ISBN 978-86-6427-081-6

Za izdavače:
prof. dr Jasmina Petrović
predsednica Srpskog sociološkog društva, Beograd

dr Goran Bašić
direktor Instituta društvenih nauka u Beogradu

prof. dr Danijel Sinani, v.d. dekana
Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet

Tiraž:
100

Lektura:
Verica Novakov

Korektura:
Branislava Antonijević

Priprema za štampu:
Dragan Brujić

Štampa:
Unigraf, Niš.

Izdavanje ovog zbornika pomoglo je Ministarstvo prosvete,
nauke i tehnološkog razvoja vlade Republike Srbije.

**SAVREMENE MIGRACIJE I
DRUŠTVENI RAZVOJ:
INTERDISCIPLINARNA PERSPEKTIVA**

TEMATSKI ZBORNIK VODEĆEG
NACIONALNOG ZNAČAJA

Beograd, 2018.

Dr Marijana Maksimović
Institut društvenih nauka
Beograd

MIGRACIJE I LJUDSKI RESURSI U KONTEKSTU GLOBALIZACIJE¹

Apstrakt: *Migracioni procesi su veoma stara pojava. Najpoznatije migracije kroz istoriju su migracije Jevreja. Najpoznatije seobe srpskog naroda su seobe Srba pod vođstvom patrijarha Arsenija Čarnojevića u 17. i migracije u 18. veku. Zatim, u novijoj istoriji to su seobe srpskog naroda za vreme Prvog svetskog rata, kao i seobe izazvane ratovima u desetoj deceniji 20. veka. Tako su se vremenom iskristalisale vrste seoba u zavisnosti od uzroka nastanka, posledica, migracije prema dužini trajanja, prema nivou na kome se odvijaju. Današnje migracije su globalna pojava, obuhvataju sva društva bez obzira na njihov stepen razvoja, čvrstinu nacionalnih država ili stupanj liberalizacije. Migracije utiču na razvoj jednog društva, u ekonomskom, kulturnom, religijskom, političkom, istorijskom smislu. Ponekad je migraciona politika veoma rigorozna prema migrantima, tako da se graniči sa antimigratornom politikom. Pored ovih migracija, koje su prouzrokovane ratovima i drugim političkim sukobima, slabim razvojem zemalja, postoje i one migracije koje su manje po obimu, ali ne i po značaju. Naime, reč je o ekonomskim migracijama vezanim za veličinu i način poslovanja kompanija, odnosno stepen globalizacije. Od kada se uvidelo da su ljudski resursi veoma važna komponenta na putu do konkurentnosti preduzeća, od tada su oni i svrstani u rang sa finansijama i tehnologijom. Iz tih razloga, korporativni migranti igraju značajnu ulogu u procesu seoba.*

Ključne reči: *migracije, globalizacija, ljudski resursi, ekonomski i korporativni migranti.*

Uvod

Uvodnom delu rada dati su pojam, vrste migracija prema uzrocima nastanka i migratorna politika kao bi se bolje razumele migracije i migratorna kretanja. Migracije su veoma stara pojava i odvijaju se još od praistorijskih vremena.

¹ Rad je rezultat projekta 179038 „Modeliranje razvoja i integracija Srbije u svetske tokove u svetlu ekonomskih, društvenih i političkih gibanja” koje finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije, 2011.

Glavni razlog pokretanja čoveka je zadovoljavanje jedne ili više potreba, kao i očekivanje da će život na nekom novom prostoru biti bolji i lakši. To pokretanje naziva se seoba ili migracija², mada između ova dva pojma postoji razlika. Naime, seobe se shvataju kao „sponatana i organizovana akcija premeštanja (seljenja) ljudi iz jednog mesta u drugo, sa jedne teritorije na drugu. Seobe razlikujemo od migracije, time što su migracije više pojedinačna pojava i često su povremene pojave, za razliku od seoba koje su masovnije i po prirodi drugačije” (Vukotić, 2016: 10). Uzroci seoba mogu biti različiti. Prvobitno, u davna vremena to je bila vatra, zatim slede klimatski uslovi, potreba za hranom, ratovi, razvoj određenih oblasti, neprihvatanje kulture i civilizacije pojedinih zemalja „domaćina”, plodno zemljište, nalazište vode. Kroz istoriju su veoma značajne migracije Jevreja. Kroz našu istoriju kao najpoznatije izdvojile su se seobe Slovena za vreme Turaka u 17. veku, pod vođstvom patrijarha Arsenija Čarnojevića (1690) i u 18. veku pod vođstvom Arsenija Jovanovnića Šakabente (1740). U novijoj istoriji to su tragične seobe srpskog naroda za vreme Prvog svetskog rata na Krk (1916). Svakako treba pomenuti i one seobe koje su se desile kao posledica sukoba na Balkanu 1990-ih godina prošlog veka, ali i one iz Iraka, Libije i Alžira tih godina. Iako su učestalije *unutrašnje seobe*, tj. seobe unutar jedne zemlje (seobe iz sela u gradove i obrnuto), sve više se izučavaju *spoljašnje seobe* (seobe iz jedne zemlje u drugu) (1). Sledeća podela migracija je u zavisnosti od dužine trajanja i one mogu biti *kratkoročne i dugoročne* (2), mogu biti u zavisnosti od posledica – *uspešne* (kada se ostvari razumevanje i sporazumevanje), *neuspešne* (ne uspostavlja se ni unutrašnji ni spoljašnji dijalog) *ili farsične* (kada se tragedije ponavljaju) (3); zatim, seobe ili migracije koje se *odnose na preživljavanje* (vezuju se za prirodna stanja prostora i klime) i *veštačke seobe*, koje se vezuju za osvajanje ili kolonizaciju (4)³; prema zemlji *polaska* (za nju su važni nivo razvoja, industrijalizacija, urbanizacija, stepen školari-zacije, politički sistem, klima) ili *dolaska* (za nju su važni ekonomski i demografski uslovi segmentacije tržišta rada, stepen pluralizma u društvu, nivoi diskriminacije, urbanizacija i stratifikacija, tražnja radne snage) (5); seobe na *nivou jedne nacije ili individue* (obrazovanje, profesionalne kvalifikacije, radno iskustvo, socijalno poreklo i demografske odlike) (6); seobe *na nivou „mreže”* podela se odnosi na porodicu, religiju ili etničku zajednicu⁴ (7); zatim, *seobe radnih migranata* i to *na makro nivou*

² Reč migracija potiče od latinske reči *migrare*, što znači lutanje, kretanje, seljenje.

³ Izvor za podelu seoba od druge do četvrtje je Čupić, Č. (2016). Seobe i deobe – kultura šoka ili razvoja, Zbornik radova: Seobe i razvoj, IDN, Beograd: 59–68.

Za sledeće tri stavke izvor je Bujišić, B. (2016). Migracije ili mobilnost?, Zbornik radova: Seobe i razvoj, IDN, Beograd: 87–93. Isti autor navodi i sledeće pojavne oblike: prisilne ili dobrovoljne migracije, ekonomske ili neekonomske, dugoročne ili periodične, masovne ili umerene, ruralne ili urbane, unutrašnje ili spoljašnje (str. 87).

(ekonomske migrante)⁵ i *mikro nivou* (korporativne migrante) (8). Kada se sredinom XX veka uvidelo da su ljudski resursi veoma važan element strateškog poslovanja, pored tehnologije i finansija, pristupilo se i detaljnijem izučavanju i primeni politike ljudskih resusa; seobe ili migracije *prema stupnju stranosti*, mogu biti migracije *u periodu internacionalizacije* – ekspatrijati i *globalizacije* – inpatrijati (9). (Maksimović, 2016a: 199)

Svaka od ovih klasifikacija odražava socijalne, ekonomske i pravne efekte migracija. Pošto se potražnja za visokokvalifikovanom radnom snagom, kao i onom specijalizovanom, značajno uvećala, poslednjih godina menja se i model migracija, te se sa trajnog naseljavanja menja u privremene ili cirkularne migracije, usmerene na dve ili više država. Nekako uporedo sa ovim procesima, došlo je do porasta i usložnjavanja nelegalnih (prikrivenih) oblika migracije koje predstavljaju teško rešiv problem u nerazvijenim zemljama, ali i onim ekonomski razvijenim. Poslednju deceniju XX veka obeležio je transnacionalni pristup migracijama, po kome su migracije rezultat ljudske interakcije, te povezuje i oblikuje aktivnosti kroz uvažavanje ekonomske, političke i socijalne raznolikosti zemlje iz koje potiču i zemlje u koju dolaze (Predojević-Despić, Penev. 2016: 334). Ovaj i ovakav pristup podrazumeva da seobe izazivaju uvažavanje kulturnih, ekonomskih, političkih, religijskih, istorijskih promena, a prilagođavanje migranata zahteva uvažavanje jezika, vrednosti i stavova, obrazovanja, tehnologije (materijalne kulture), politike, prava, religije i društvenih organizacija (Maksimović, 2016b: 29).

Migratorna politika predstavlja veoma bitan element celokupnih migracija i mogućnosti rešavanja problema koji se javljaju u vezi migracija. Naime, migratorna politika se može sprovoditi na nacionalnom nivou, ali i na regionalnom nivou ili nivou celina kao što je na primer, Evroska unija ili Evropa. Osnovni problem koji migratorna politika treba da reši je davanje svih građanskih prava imigrantima kako bi oni postali ravnopravni politički subjekti. Kako se migratorna kretanja odvijaju na slobodnom tržištu, tako je migraciona politika zemalja koje ih primaju od velikog značaja i uticaja na obim i obrasce migracija, mesto naselja i odlike migranata. Migracija je postala problem podjednako u svim zemljama Evrope i EU (Rinus Penninx, 2016: 13). Ukoliko se dobro upravlja migracijama, one mogu da budu pozitivne za sve aktere, i zemlju emigracije, i zemlju migracije i same migrante. Ta strategija je poznata kao „win-win-win strategija” (Bujiši, 2016: 91). Da bi ova strategija uspela, neophodno je ostvariti efikasniju kontrolu granica kako bi se zaustavili migranti pre nego što uđu na teritoriju EU, sklopiti sporazume sa graničnim i tranzitnim zemljama kako bi se primorale da sprečavaju nelegalni prelaz migranata i da dozvole vraćanje istih

⁵ Izvor Novaković, N. (2016). Migranti i tržište rada, *Zbornik radova: Seobe i razvoj*, Beograd, IDN, 254–261.

u njihove zemlje. Pri tome, potrebno je izraditi programe zajedničkog razvoja i partnerstva sa zemljama emigracije ili tranzita i uspostaviti valjanu evidenciju migranata i migratornog kretanja. U središtu takvog odnosa prema migracijama treba da bude Međunarodna organizacija za migracije. Osnovno pravo svih ljudi je pravo na život, te migranti u procesu migracija moraju biti zbrinuti i zaštićeni od nevolja života. To nije uvek lako i jednostavno sprovesti, jer postoje i zagovornici antimigratorne politike koji kao svoje glavne argumente ističu zaštitu domaćih građana. U tom kontekstu navode se zaštita svojinskih prava domicijelnog stanovništva, zaštita domaće radne snage i zaštita prava poreskih obveznika. Tu su i zaštita kulture i nacionalnog identiteta zemlje i time se prava domicilnog stanovništva stavljaju nasuprot pravima imigranata. Nema sumnje da je jedna od osnovnih funkcija države da štiti svojinska prava svojih građana. S duge strane, ni sami migranti ne smeju da ugrožavaju slobode domaćeg stanovništva, niti bilo kog pojedinca (Drakić-Grgur, 2016: 73).

Migracije u kontekstu procesa globalizacije

Jedna od mnogobrojnih definicija kaže da migracije predstavljaju kretanje ljudi u novi prostor ili zemlju kako bi pronašli posao ili bolje uslove za život⁶. Migracije u 20. veku obeležile su na početku tog veka seobe iz ekonomskih i egzistencijalnih razloga, a to su seobe iz sela u gradove sa razvojem industrijalizacije; zatim, sredinom XX veka obeležile su seobe ljudi iz nerazvijenih područja u razvijene; a na kraju XX veka i početkom XXI veka, javljaju se velike seobe izazvane ratovima. U onim društvima gde su bezbednost zemlje i makroekonomska stabilnost urušeni, dolazi do iseljavanja u neke bezbednije teritorijalne zone i ekonomije. Dok su ranije migracije obuhvatile pojedina društva, današnje migracije mogu obuhvatiti sva društva bez obzira na njihov stepen razvoja, čvrstinu nacionalnih država ili stupanj liberalizacije. Ukoliko se migracije posmatraju kao ekonomske migracije, podrazumevaju potrebu za radom, javljaju se kao egzistencijalne migracije i vezuju se za uslove opstanka, potrebu i zadovoljenje bazičnih životnih potreba. Paralelno sa procesom migracija, proces globalizacija sa ekonomskog stanovišta vodi ka povećanju broja multinacionalnih kompanija, ali sve više i globalnih kompanija.

Mobilnost interancionalnog ljudskog kapitala je postala ključna tačka u međunarodnim političkim programima zbog sve veće važnosti ekonomije zasnovane na nauci. Ukoliko su migranti više obrazovani i poseduju potrebne veštine za rad, to može postati njihov snažan strateški faktor za pronalaženje posla, naročito na međunarodnom tržištu rada koji karakteriše neusklađenost ponude i tražnje u zemljama u razvoju, ali i razvijenim ekonomijama. Razlog treba tražiti u činjenici da dolazi do

⁶ <https://en.oxforddictionaries.com/definition/migration>, pristupljeno 26.09. 2016.

starenja stanovništva, povećanja globalne konkurencije i veće pokretljivosti ljudi (Pagano, 2016: 26). U ekonomskom smislu, premeštanje ljudi iz prostora u kojem imaju manji učinak u prostor u kojem će njihov učinak biti veći jeste izvor privrednog rasta, ali rast se postiže i zahvaljujući tehnologiji. Samo ukoliko je razlog ekonomske prirode, na primer zaposlenost, onda migranti odlaze u zemlje u kojima je zaposlenost visoka, ali ukoliko to nije slučaj oni odlaze i na druge destinacije i u tom slučaju razlozi za migracije su bekstvo kao način spasavanja života, zatim ratovi na određenim područjima i visina novčane i slične pomoći migrantima. Danas su najatraktivnije zemlje za migrante Nemačka i Švedska u EU, i Turska koja je migrantima sa Bliskog istoka kulturno bliska, po veri, običajima i načinu života koji iz toga proističe (Madžar, 2016: 31). S jedne strane, migranti su primorani da prilagode svoje živote tako da minimiziraju rizik, a s druge strane i ljudi u zemljama u koje stižu migranti prilagođavaju svoje ponašanje nekim transformacijama, mogućnostima i ograničenjima koja se dešavaju dolaskom migranata (strategija preživljavanja i strategija prevladavanja). Menja se čitav niz faktora ekonomskog i političkog života, a dolazi do prilagođavanja u pojedinim segmentima procesa, institucija i struktura. Strategija preživljavanja primorava ljude na ekonomsku i političku promenu, promenu životne sredine, a da li će ona biti pozitivna ili ne zavisi od čitavog niza faktora: lokacija, relativnog bogatstva zemlje, bezbednosnog režima, funkcionisanja neformalnih institucija, lokalne uprave i pristupa zemljištu, hrani, putevima, tržištu, vodi i drugim resursima, od razvoja, političke krize, drugih sukoba, opasnosti za zdravlje i sličnih pitanja. Dakle, ljudi prilagođavaju svoje ponašanje i svoje živote uslovima za preživljavanje s težnjom da minimiziraju rizik. Drugi se odlučuju za migraciju, mada znaju da će tako iscrpeti sva svoja sredstva da bi preživela (Collinson, 2009)⁷. Najkritičnije su dve grupe migranata i većina restriktivnih mera je usmerena na njih, a to su ilegalni ekonomski migranti i tražioci azila i zato oni najčešće bivaju vraćeni u zemlju iz koje dolaze. I lokalno domaće stanovništvo nije blagonaklono prema migrantima, i stoga ispoljavaju netrpeljivost prema njima, upućuju pretnje i ugrožavaju slobode. Iz tih razloga i njihovo uključivanje na tržište rada zavisi od toga da li su došli legalno ili ilegalno (Novaković, 2016: 260). U svakom slučaju, odluke o migraciji se donose dobrovoljno bilo da se radi o pojedincu ili nekoj od društvenih grupa, ali svakako se

⁷ Prilikom migracija dolazi i do gubitka života. Naime, procenjuje se da je u prvih pet meseci 2016. godine, više od 3.100 migranata izgubilo svoje živote na migracionim putevima širom sveta. Ovo je 12% više nego u istom periodu 2015. godine. Povećanje je prvenstveno usled smrtnih slučajeva u Mediteranu, gde je stopa smrtnosti porasla za skoro 40% u odnosu na isti vremenski period samo u odnosu na 2015. godinu. U maju 2016, preko 1.100 migranata umrlo je ili nestalo u Sredozemnom moru. Glavni ciljevi IOM su identifikacija i pronalaženje mrtvih i nestalih migranata, sakupljanje podataka iz celog sveta o stradalim migrantima jer često ne postoje demografski podaci o njima. Informacije se prikupljaju iz različitih izvora, a to su lokalne vlasti, npr. obalska straža, vladine kancelarije, UNHCR, nevladine organizacije, medicinsko osoblje, intervjui sa žrtvama brodoloma i mediji. (Fatal Journals, 2016. Vol. 2)

ne donose u političkom i društvenom vakuumu. Najčešće su uslovljene ratovima i drugim sukobima, teškim životom, usled prirodnih katastrofa, stepenom siromaštva, migranti žele da imaju pristup ekonomskom kapitalu i tako utiču na svoje živote i egzistenciju (Collinson, 2009).

Migratorna kretanja i Evropa

U Evropi je nova era migracija počela 1990-ih godina, kada je počeo masovan uticaj izbeglica. Različiti uzroci i posledice migracija u regione gde su stigli bili su nepredvidivi (Goler, 2016: 14). Od tada su evropske zemlje primorane da ispunjavaju humanitarne obaveze prema izbeglicama i suočavaju se sa zahtevima bezuslovnog gostoprimstva, a u isto vreme one pokušavaju da ograniče pristup njihovim teritorijama⁸. Pokušaji ograničavanja dovode do zatvaranja granica koje nikada ne mogu biti potpuno zatvorene, donose se nove mere granične kontrole koje dodatno ograničavaju autonomiju migracija, te sam čin migriranja postaje sve više opasan. Migrantima nedostaju boravišne dozvole, status prebivališta, pristup tržištu rada, obrazovanju i zdravstvenoj nezi, što sve pojačava nesigurnost. Međutim, zahvaljujući fleksibilnosti na tržištu rada i slabljenju krutosti, stvaraju se nove društvene veze koje mogu obezbediti podsticaj za određene društvene promene. Mogu se stvoriti fleksibilne političke mreže koje će brzo reagovati na promene u društvu i primeniti neki od oblika državne kontrole u novonastalim uslovima. U takvim novonastalim okolnostima politička sfera mora biti zasnovana na formalnim i neformalnim vezama, pružanju podrške, pružanju „veb“ solidarnosti i pružanju pomoći svake vrste (hrana, stanovanje i osnovna zdravstvena nega onih koji su isključeni iz prava na državljanstvo i drugih dobrobiti države), ukoliko je to moguće. Na taj način se može doći do međusobnih veza između različitih društvenih, političkih i ekonomskih mreža. Kroz to se polako stvara osećaj zajednice i zajedništva, a pojam države i državne teritorije ničim nije ugrožen, već je aktivno uključen u sva dešavanja po pitanju migranta, jer svi imaju pravo da „uživaju u svetu“ (Kelz, 2015). U najnovijem kontekstu, u okviru Ugovora EU koristi se termin „vrednosti“ umesto ranijeg „principi“. Stoga, pored slobode, demokratije, vladavine prava i poštovanja ljudskog dostojanstva, jednakost, bezbednost, tako i poštovanje prava manjina i njihovih pripadnika čine vrednosni temelj EU (Lutovac, 2016: 234). Krajnje odredište migracija su razvijene zemlje Evrope, dok one druge zemlje „na balkanskoj ruti“ sa slabim ekonomijama, visokom nezaposlenošću, siromaštvom i zaduženošću, nisu araktivne za migrante. Procenjeno je da u Srbiji od

⁸ Pogrešno je shvatati migrante kao goste, jer gosti kratko ostaju, a migrantima je cilj da ostanu trajno u evropskim razvijenim državama kako bi ostvarivali određena prava iz radnog odnosa. Gosti ni o čemu ne odlučuju sa domaćinom po pitanju životnog prostora, dok mnogi migranti traže novi dom i postavljaju zahtev da postanu „domaći“ članovi jedne zajednice (Kelz, 2015).

4.900 migranata koji u proseku dođu u našu zemlju, 46% je muškaraca, 16% žena, a 38% su deca. Većina ih dolazi iz Avganistana (44%), Sirije (21%) i Iraka (9%). Ima nešto migranata iz Maroka, Alžira i Irana. Uz aktivnu ulogu Vlade Republike Srbije i Međunarodna organizacija za migracije (International Organization for Migration – IOM), pomaže da se obezbedi izgradnja smeštaja za migrante i sve što je potrebno za zaštitu dece, kao i omogućavanje prisustvovanja dece nastavi u školama u onim opštinama gde su deca smeštena. Onima koji su na putu za EU pružaju se informacije⁹, a timovi IOM su raspoređeni u preševskom centru za registraciju, Dimitrovgradu, Šidu i Kelebiji/Horgoš graničnim prelazima (International Organization for Migration, 2016).

b) Migracije u Srbiji

Kada se govori o migracijama stanovništva govori se o jednoj od glavnih komponenti demografskog i uopšte razvoja u Srbiji. Moderne migracije se odnose na period posle Drugog svetskog rata, uslovljene su procesom industrijalizacije, urbanizacije i deagrarizacije. Migracije od ruralnog do urbanog polja u Srbiji, kao i one iz manje razvijenih regiona ka više razvijenim od 1950-ih godina bile su u veoma velikim razmerama. To je dovelo do promena u demografskoj, ekonomskoj i socijalnoj strukturi Srbije: (Spasovski, Šantić, 2016: 17). Novi talas migracija počeo je 1960-ih godina sa nezaposlenim radnicima koji su odlazili u Zapadnu Evropu kao gastarbajteri, a u 1990-im godinama nastavljeno je iseljavanje poznato kao „brain drain“ – odliv mozгова, kada su obrazovani ljudi iz Srbije i okolnih država masovno odlazili van granica zemlje. U našoj zemlji migracije su dvosmerne, jer dolaze migranti, ali i odlazi naše stanovništvo. Srbija je i emigraciona zemlja, a najranija emigracija počinje turskim osvajanjem u XIV veku zbog osećaja nesigurnosti stanovništva i zbog odmazde koja se desila kao posledica ustanka. Od tog vremena, kada je razlog za selidbu bio težak život pod Turcima, a ljudi nisu više mogli da izdrže namete i samovolju Turaka, počinju seobe u druge krajeve koje i danas traju. Od tada je prošlo dosta vremena, ali Srbija je i dalje zemlja emigracije, te se na prirodno postavljeno pitanje zašto je to tako, došlo do nekoliko razloga za to: nedovoljna razvijenost seoskih područja, regionalne razlike, visoke stope nezaposlenosti, nizak nivo investicija, nekonkurentnost privatnog sektora, preopterećenost javnog sektora, porast javnog duga i prisutnost industrijskih zagađivača. Usled tolikih iseljavanja došlo je do smanjenja broja stalnih stanovnika Srbije, a potom i odlaska njihove dece, zatim nedovoljnog rađanja dece, odlaska mladih i obrazovanih što je sve uticalo na smanjen broj stanovnika u Srbiji. Najviše je emigriralo iz neurbanih naselja u svim vremenskim periodima. Najveći

⁹ Informacije se odnose na bezbedno putovanje, kulturnu orijentaciju, njihova prava i obaveze, ali postoje i one informacije o dobrovoljnom povratku u svoje zemlje, ukoliko žele, pružajući im neophodnu pomoć u prevozu, putne isprave, kontakte sa ambasadam.

broj migranata je starosti između 20 i 39 godina, što je (38,3%) u odnosu na stalno stanovništvo Srbije (Rašević, 2016: 53). I dok u Srbiji postoji manjak visokoobrazovane radne snage, u inostranstvu ne postoji nijedno profesionalno polje koje se vezuje za ljude najvišeg nivoa obrazovanja u kome srpska dijaspora nije značajno prisutna. Motivi emigriranja visokoobrazovanih lica, profesionalaca, talenata i stručnjaka iz Srbije su: 1. politički kontekst u smislu demokratizacije društva, 2. nivo ekonomskog razvoja zemlje vezan pre svega za životni standard i poslovnu atmosferu, 3. socijalna klima koja zna (ili ne zna) da ceni znanje i veštine pojedinaca, i 4. pozicija nauke, razvijenost, uslovi rada, institucionalne i finansijske podrške i sl. (Rašević, 2016: 55). Uglavnom su svi emigracioni talasi bili neujednačeni s obzirom na starost, pol, obrazovanje, ekonomsku aktivnost, tip naselja ili pak etničku pripadnosti. Na osnovu koncentracije stanovništva koje je otišlo u inostranstvo, može se uočiti nekoliko zona migracije, a to su centralno-istočna Srbija (sve opštine Braničevskog okruga, Borskog okruga i dve opštine Pomoravskog okruga Despotovac i Svilajnac), lica iz te regije, uglavnom su odlazila u zapadnoevropske zemlje. Najveći broj lica u inostranstvu potiče iz opštine Negotin, zatim slede opštine Priboj, Prijepolje, Sjenica, Novi Pazar, pa onda Bujanovac i Preševo sa juga Srbije. S druge strane, Nemačka i Austrija su dve najvažnije zemlje prijema stanovništva iz Srbije, potom slede Švajcarska, Italija, te novi migranti odlaze u one zemlje gde su uglavnom formirane migrantske mreže (Predojević-Despić, Penev. 2016: 340). Tu su i Švedska, Velika Britanija, Francuska, pa i Mađarska, Slovenija i Češka.

c) Radni migranti i globalizacija

Paralelno sa ovim migracijama i prilagođavanjima kulturama, običajima, vrednosnim stavovima zemalja i geografskih prostora u koje se naseljavaju migranti, događaju se i seobe koje direktno utiču na preduzetnički način poslovanja i konkurentnost. Naime, sredinom šeste decenije XX veka uvidelo se da su ljudski resursi veoma važan element strateškog poslovanja i da su u istom rangu sa tehnologijom i kapitalom. Ljudski resursi svojim obrazovanjem, koje im pomaže da zadrže postojeće ili pronađu novo zaposlenje, doprinose konkurentnosti i uspehu kompanije u kojoj rade. Kada se ljudski resursi, migracije i ekonomski razvoj posmatraju iz ugla konkurentnosti, onda se dolazi do pojma radni migranti¹⁰. Ovde je reč o radnim migrantima koji se mogu podeliti na migranate na makro nivou i migrante na mikro nivou.

Migranti na makro nivou su zapravo ekonomski migranti. To znači da se uzima u obzir uticaj migranata na tržište rada. Ukoliko se migracije posmatraju kao ekonomske migracije, podrazumevaju potrebu za radom i javljaju se kao egzistencijalne migracije. Ukoliko su migranti više obrazovani to može postati njihov strateški fak-

¹⁰ Sam pojam „radni migranti” najranije je upotrebljen sredinom XIX veka. https://en.oxforddictionaries.com/definition/migratory_labour, pristupljeno 26.09. 2016.

tor za pronalaženje posla, naročito na međunarodnom tržištu rada gde postoji neusklađenost ponude i tražnje. Ova vrsta migranata odlazi u zemlje u kojima je prisutna makroekonomska stabilnost, a zaposlenost visoka jer migranti žele da rade i tako utiču na svoju egzistenciju i kvalitet života. U slučaju dolaska velikog broja migranata, domaće stanovništvo ne gleda pozitivno na njihov dolazak, zbog konkurencije na tržištu rada, zbog toga što oni postaju korisnici socijalne pomoći, zbog toga što mogu izazvati promenu demografske strukture. Njihov ulazak može dovesti do obaranja nadnica. Malo je onih koji su visokoobrazovani sa posebnim stručnim veštinama i poznavanjem jezika. Više ima onih ekonomskih migranata koji nemaju ni tražene ni visoke kvalifikacije. Tada je reč o priučenim i manje obrazovanim migrantima koji mogu postati radna snaga, a oni su kandidati za niža radna mesta koja su slabije plaćena. Mogu zauzimati radna mesta koja spadaju u domen crne ekonomije (Novaković, 2016: 257). Oni mogu biti učesnici eventualnog kriminala, terorizma, krijumčarenja migranata i sličnih događaja koji stvaraju probleme i koji se s njihovim dolaskom mogu javiti. Međutim, ne deluju migranti uvek negativno na sredine u koje dolaze. Migranti ne predstavljaju direktnu konkurenciju domaćoj radnoj snazi, već je samo podstiču, te se domaći migranti odlučuju za povećanje nivoa obrazovanja, zatim popunjavaju ona radna mesta za koje nema dovoljno domaćeg stanovništva. S obzirom na to da je to uglavnom mlađa radna snaga, migranti doprinose povećanju stope fertiliteta u zemlji u koju dolaze.

Migranti na mikro nivou su ona kategorija radnih migranata koja je nastala u zavisnosti od stepena stranosti preduzeća. Oni mogu biti ekspatrijati ukoliko je korporacija na međunarodnom nivou. To je vrsta migranata koja je nacionalnosti zemlje u kojoj se nalazi sedište kompanije, i koji se šalju na rad u neku od podružnica kompanije. Zatim, to mogu biti i inpatrijati koji su nacionalnosti zemlje u kojoj se nalazi jedna od podružnica kompanije i oni se šalju na rad u sedište kompanije kako bi se upoznavali s korporativnom kulturom. Navedene migracije u zavisnosti od stepena razvoja preduzeća i konkurentnosti su veoma aktuelne. Međutim, tačna je tvrdnja da je migracija poslovnih ljudi „manja po obimu od porodičnih migracija” (Predojević-Despić, Penev, 2016: 334). Međutim, s procesom globalizacije, i stalnim razvojem tržišta, važno je pomenuti i ove dve vrste migranata, jer sve češće dolazi do situacija da zaposleni jedne zemlje rade u stranim kompanijama, tj. u kompanijama koje imaju svoje sedište ili neku od podružnica u nekoj drugoj zemlji. Razlozi za pojavu ovakvih vidova radnih migranata su: seljenje kapitala, zapošljavanje radnika na teritorijama gde su niže nadnice, organizovanje proizvodnje na teritorijama gde su jeftinije sirovine i slični ekonomski razlozi. Usled brzih promena na tržištu rada, pored ovih promena, globalizacija je sa sobom donela i fleksibilne oblike rada koji podrazumevaju način zapošljavanja koji nije na neodređeno radno vreme, niti sa punim radnim vremenom i zbog toga dolazi do promena modaliteta zaposlenosti na makro i mikro nivou.

Zaključak

Migracije su veoma stara i kompleksna pojava. Zahtevaju interdisciplinarni pristup, tj. da budu proučavane kroz više naučnih oblasti, i to kroz ekonomiju, pravo, sociologiju, demografiju, istoriju, antropologiju, politikologiju, filozofiju. U današnje vreme globalizacije događaju se velike migracije, od svih vrsta migracija najveći broj čine one koje se odnose na egzistencijalne uslove života i rada, ali i one koje se tiču osnovnog prava na život. Ništa manje značajne nisu ni one migracije koje se tiču same konkurentnosti preduzeća, jer su one uslovljene nivoom globalizacije jednog društva i privrede. Izražena odlika velikog broja današnjih migracija je međunarodni karakter. Stoga, prilagođavanje kulturama, običajima, pravu, ekonomijama, jeziku i svim onim što čini društveno okruženje, podjednako je važno i za pojedince i za preduzeća i za društva. Kako i migracije i kompanije na prvom mestu čine ljudski resursi, to je izučavanje ovih pojmova postalo veoma aktuelno.

Literatura

- Bujišić, B. (2016). Migracije ili mobilnost? u *Seobe i razvoj*. Beograd: IDN, 87–93.
- Collinson, S. (2009). The Political Economy of Migration Processes: An Agenda for Migration Research, *Internationale Migration Institute – IMI, Working Papers Year 2009 Paper 12*, Pristupljeno 27. 09. 2016.
<https://www.imi.ox.ac.uk/pdfs/wp/wp-12-09.pdf>;
- Čupić, Č. (2016). Seobe i deobe – kultura šoka ili razvoja. u *Seobe i razvoj*. Beograd: IDN, 59–68.
- Goler, Daniel. (2016). Exclusive migration system. Leson from Europes new migratory map. International Scientific Conference *Contemporary Migration in a Changing World: New Perspectives and Challenges*. Belgrade: Faculty of Geography, 13–93.
- Drakić-Grgur, M. (2016). Efikasnost anti-migracione politike. u *Seobe i razvoj*. Beograd: IDN, 69–76.
- Fatal Journals. (2016). Identification and Tracing of Dead and Missing Migrants, Volume 2, *International Organization for Migration (IOM)*, Pristupljeno 27.09.2016.
<https://www.iom.int/news/fatal-journeys-vol-2-new-global-report-iom>;
- Interantional Organization for Migration. (2016). *Europe/Mediterranean Migration Response Situation Report*. September, 22, pristupljeno 27. 9. 2016.

- http://www.iom.int/sites/default/files/situation_reports/file/IOM-Europe-Mediterranean-Migration-Response-Sitrep-22-September-2016.pdf;
- Kelz, R. (2015). Political Theory and Migration, concepts of non-sovereignty and solidarity. *Journal für kritische Migrations und Grenzregimeforschung*, 1 (2), Pristupljeno 27.09.2016.
- <http://movements-journal.org/issues/02.kaempfe/03.kelz--political-theory-migration-non-sovereignty-solidarity.html>;
- Lutovac, Z. (2016). Evropska unija i migranstska kriza, u *Seobe i razvoj*, Beograd, IDN, 230–238.
- Maksimović, M. (2016a). Međunarodni menadžment ljudskih resursa: ekspatrijati i inpatrijati – korporativni migranti, u *Seobe i razvoj*, Beograd, IDN, 194–201.
- Maksimović, M. (2016b). Migrations, Human Resources and International Environment, International Scientific Conference: *Contemporary Migration in a Changing World: New Perspectives and Challenges*. Belgrade: Faculty of Geography, 13–29.
- Madžar, Lj. (2016). Migracioni udar kao spoznajni i javnopolitički problem, u *Seobe i razvoj*. Beograd: IDN, 25–40.
- Novaković, N. (2016). Migranti i tržište rada, u *Seobe i razvoj*. Beograd: IDN, 254–261.
- Predojević, Despić, J. i Penev, Goran. (2016). Emigracioni tokovi iz Srbije i uloga migrantskih mreža: izgledi za budućnost, u *Seobe i razvoj*. Beograd: IDN, 332–344.
- Pagano, A. (2016). Now international dynamics in the Geography of human capital, International Scientific Conference *Contemporary Migration in a Changing World: New Perspectives and Challenges*. Belgrade: Faculty of Geography, 13–93.
- Rašević, M. (2016). Migracije u funkciji razvoja: mogućnost ili mit, u *Seobe i razvoj*. Beograd: IDN, 50–57.
- Rinus, P. (2016). Migration and its regulation in an integrating Europe 1950-2015. International Scientific Conference *Contemporary Migration in a Changing World: New Perspectives and Challenges*. Belgrade: Faculty of Geography, 13–93.
- Spasovski, M. i Šantić, D. (2016). Republic of Serbia – the country where various migration phenomenouns are intertwining from the past to the present days, International Scientific Conference *Contemporary Migration in a Changing World: New Perspectives and Challenges*. Belgrade: Faculty of Geography, 13–93.
- Vukotić, V. (2016). Seobe: od Edena do Mjeseca, u *Seobe i razvoj*. Beograd: IDN, 19–24.

Marijana Maksimović

MIGRATION AND HUMAN RESOURCES IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

Summary: *Migration processes are very old appearance. The most popular migration are migration of the Jews through the history. The most famous migrations of the Serbian people are migration under the leadership of Patriarch Arsenija Černojevića in the 17th and one in the 18th centuries. Then, in the recent history very popular migrations are migration to the Serbian people during the First World War, as well as migration caused by wars in the tenth decade of the 20th century. So, in the time crystallized kinds of migrations depending on the causes, consequences, according to the duration of migration, according to the level at which they take place. Today's migration is a global phenomenon, include all society, companies regardless of their level of development, the strength of the national state or level of liberalization. Migration impact on the development of a society in economic, cultural, religious, political, historical sense. Sometimes the migration policy is very rigorous towards migrants, so that borders on anti-migratory policy. In addition to these migrations caused by wars and other political conflicts, poor development of the countries, there are those migrations that are smaller in scope but not in significance. In fact, it is the economic migration related to the size and operations of the company or the degree level of globalization. Since the human resources become very important component on the way to the competitiveness of enterprises, since then they are classified in the ranking with the finance and technology. For these reasons, corporate migrants play an important role in the process of migration.*

Key words: *migration, globalization, human resources, economic and corporate migrants.*